

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Andra kammaren.

Nr 52.

Torsdagen den 22 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 16 innevarande juni.

§ 2.

Upplästes tre till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1933 den 21 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels fullmäktige i riksbanken ej mindre för valperioden 1933—1936 efter herrar Viktor Larsson och Ivar Rooth, vilka voro i tur att avgå, än även för återstående delen av valperioden 1932—1935 efter herr statsrådet P. E. Sköld, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1933—1936:

herr Larsson, Viktor, ledamot av riksdagens första kammare med 43 röster,
» Rooth, Ivar, bankdirektör » 43 » ;

för återstående delen av valperioden 1932—1935:

herr Björnsson, Johan Edvard, ledamot av riksdagens första
kammare med 46 röster;

suppleanter

för tiden från valet till dess nytt val under år 1934 försiggått:

herr Wilhelmsson, Erik Johan Henrik, kamrerare i riksbanken med 48 röster,
» Nilsson, Petrus, ledamot av riksdagens första kammare » 47 » ,
» Johansson, Johan Bernhard, ledamot av riksdagens
första kammare » 46 » .

S. H. Kvarnzelius.

Axel Sundberg.

C. P. Wahlmark.

Oscar Carlström.

År 1933 den 21 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels fullmäktige i riksgäldskontoret ej mindre för valperioden 1933—1936 efter herrar H. S. Tamm och A. Anderson i Råstock, vilka voro i tur att avgå, än även för återstående delen av valperioden 1932—1935 efter herr statsministern P. A. Hansson, dels ock suppleanter för fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1933—1936:

herr Tamm, Henrik Sebastian, verkställande direktör i Sveriges allmänna hypoteksbank med 48 röster,
 » Anderson, Anders, i Råstock, ledamot av riksdagens andra kammare » 48 » ;

för återstående delen av valperioden 1932—1935:

herr Lindqvist, Axel Albert, i Halmstad, ledamot av riksdagens andra kammare med 37 röster;

suppleanter

för tiden från valet till dess nytt val under år 1934 försiggått:

herr Nilsson, Janne, i Hörby, ledamot av riksdagens andra kammare med 47 röster,
 » Magnusson, Karl Hilding, i Skövde, ledamot av riksdagens andra kammare » 46 » ,
 » Eriksson, Ernst Gustaf Eugen, i Stockholm, ledamot av riksdagen andra kammare » 45 » .

*S. H. Kvarnzelius.**Axel Sundberg.**C. P. Wahlmark.**Oscar Carlström.*

År 1933 den 21 juni sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, för anställande av föreskrivna val av två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte suppleanter för dem för tiden från valet till dess nytt val under år 1937 försiggått; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

ledamöter:

herr Engberg, Jonas Arthur, ledamot av riksdagens andra kammare med 47 röster,
 » Reuterskiöld, C. L. A. A., ledamot av riksdagens första kammare » 47 » ;

suppleant för herr Engberg, Jonas Arthur:

herr Severin, Frans Ferdinand, ledamot av riksdagen andra kammare med 47 röster;

suppleant för herr Reuterskiöld, C. L. A. A.:

herr Holmdahl, Otto Samuel, ledamot av riksdagens andra kammare med 43 röster.

*S. H. Kvarnzelius.**Axel Sundberg.**C. P. Wahlmark.**Oscar Carlström.*

Protokollen lades till handlingarna; och beslöts tillika, att riksdagens kansli-deputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valde, dels skrivelser till Konungen med anmälan om de försiggångna valen, dels ock de paragrafer, som därom borde i riksdagsbeslutet intagas.

§ 3.

Herr talmannen gav på begäran ordet till

*Svar å
interpellation.*

Hans excellens, herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**, som anförde: Herr Hagberg i Luleå har till mig framställt följande fråga:

Vad är anledningen till att den svenska regeringen genom sina representanter i Genève understöder den tyska fascismens upprustning och direkta krigsförberedelser?

En fråga av denna karaktär kräver icke något svar alls. Men jag önskar mot bakgrunden av interpellantens missvisande framställning klargöra vad som förefallit i den sak interpellanten skildrat sålunda:

Enligt meddelanden i tidningspressen har den s. k. nedrustningskonferensens effektivutskott vid sammanträde den 22 maj detta år med 8 röster mot 6 beslutat avslå ett franskt yrkande att den tyska hjälppolisen, d. v. s. SS- och SA-banden skulle betraktas som en beväpnad, militäriskt utbildad och i kasärner förlagd organisation, som skall inräknas vid fastställandet av Tysklands militärstyrka. Sveriges representant röstade mot detta förslag och förklarade sig alltså anse att SS- och SA-banden icke äro beväpnade, militäriskt utbildade organisationer, förlagda i kasärner, som skall inräknas i Tysklands militära styrka. Jag tar för givet att den svenska representantens röstning i omnämnda utskott skett i samförstånd med den svenska regeringen.

Vilken härva av oriktigheter som på dessa rader är sammanfogad torde framgå av följande upplysningar:

1. Det beslut som åsyftas har fattats icke i det s. k. effektivutskottet utan i en av detta tillsatt underkommitté av militära fackmän.

2. För det politiska bedömandet och regeringarnas ställningstagande äro andra organ avsedda än denna underkommitté, vars medlemmar ha att som experter avge sina omdömen i remitterade frågor.

3. Enligt svensk tradition har regeringsdirektiv icke getts åt den svenske expert som deltagit vid den åsyftade omröstningen.

4. Omröstningen har icke gällt huruvida — jag citerar interpellanten — »den tyska hjälppolisen, d. v. s. SS- och SA-banden skulle betraktas som en beväpnad, militäriskt utbildad och i kasärner förlagd organisation, som skall inräknas vid fastställandet av Tysklands militärstyrka». Något sådant yrkande har icke diskuterats inom kommittén, än mindre har någon omröstning härom skett. De tyska polisstyrkorna och de nämnda i Tyskland förekommande formationerna hava av experterna behandlats som särskilda frågor och vid olika tillfällen.

5. För bedömande av frågan i vilken utsträckning polisstyrkor skola medräknas i arméstyrkorna ha experterna haft att besvara preciserade frågor huruvida vissa av effektivutskottet fastställda militära kriterier vore å dem tillämpliga.

6. Sålunda hade underkommittén den 1 maj jakande besvarat frågan om den militära karaktären av tre olika poliskategorier, bl. a. hela den permanent kasärnerade beredskapspolisen.

7. Den 11 maj hade expertkommittén mot 2 röster (Tyskland och Ungern) förklarat Stahlhelm, SS- och SA-organisationerna ha militär karaktär.

8. Vad som den 22 maj kom under omröstning var frågan om den s. k. hjälppolisen, bildad av SS- och SA-organisationer, vilka tjänstgöra som en slags extrapolis.

9. Det framgår av vad nyss meddelats att expertkommittén tillägger denna hjälppolis nyssnämnda beståndsdelar militär karaktär. Man frågade sig däremot inom kommittén, huruvida icke det skulle leda till *dubbelräkning*,

Svar å interpellation. (Forts.)

om man inbegrep både SS- och SA-organisationerna såsom sådana och den del, som för närvarande tjänstgör såsom s. k. hjälppolis.

10. Den påtalade omröstningen gällde den preciserade frågan, huruvida hjälppolisen motsvarade ovan omnämnda fastställda kriterier. Diskussionen utmynnade i en omröstning, vid vilken åtta experter — bland dem de brittiska, holländska och svenska — förklarade, att de icke kunde finna att hjälppolisen uppfyllde de fastställda kriterierna, under det att sex andra experter besvarade samma fråga jakande.

11. I särskilda yttranden har den svenska experten betonat särskilt, att han icke ville bestrida, att hjälppolisen hade en militär karaktär och att han ansåge, att möjligheten att på detta sätt kringgå en konventions bestämmelser nödvändigtvis måste beaktas. Men han kunde icke finna, att de en gång fastställda kriterierna motsvarade den tyska hjälppolisens karaktär, och detta desto mindre som kommittén vid tidigare diskussioner beträffande en mängd liknande hjälppoliser i bl. a. Storbritannien och U. S. A. beslutit, att desamma icke kunde anses falla under sagda kriterier.

12. Det må tilläggas, att kommitténs majoritet sedermera i full överensstämmelse med den av de brittiska och svenska experterna hävdade principuppfattningen, att berörda icke-statliga organisationer hava en militär karaktär — även om de icke motsvara de från början fastställda precisa kriterierna — i sin slutrapport framlagt konkreta förslag i syfte att förhindra, att en nedrustningskonvention skall kunna kringgåas genom underhållandet eller upprättandet av dylika paramilitära organisationer.

Genom vad jag nu anført anser jag mig ha tillfyllest belyst vad som i saken förekommit samtidigt som jag fått tillfälle antyda arten av det arbete som bedrivs i Genève, varav en mycket ringa del, ofta sporadiskt och misstytt, kommer till allmänhetens kännedom.

Härpå yttrade:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag vill till hans excellens herr utrikesministern uttala ett tack för svaret på min interpellation. På grund av vissa omständigheter, som jag har erfarit, kan hans excellens utrikesministern icke göras ansvarig för att jag icke varit i tillfälle att tidigare i enlighet med gammal praxis taga del av det svar, som avgivits. Detta förhållande gör, att en granskning från min sida av interpellationssvaret självfallet icke kan bliva så ingående. Man kan ju icke under den tid, som ett sådant svar uppläses, hinna notera allt av betydelse. Jag konstaterar dock, att detta svar giver vid handen, att den fråga, som upprullades i min interpellation, i sak är riktig. I sak har det, enligt vad utrikesministern förklarar, där nere förekommit, att man tagit ställning till frågan om SS- och SA-bandens karaktär av militära organisationer och att man därvid med 8 röster mot 6 faktiskt beslutat anse, att dessa band icke äro att betrakta såsom militära organisationer i den mening, som framgick av det franska förslaget. Om jag uppfattade svaret rätt, var även den svenske representanten med bland de 8, som röstade på nämnda sätt. Jag vill nämna att min interpellation icke tillkom på grund av några officiella meddelanden om vad som förekommit där nere. Den tillkom som resultat av de meddelanden, som givits i tidningspressen. Den formulering, som jag hade givit själva frågeställningen om SA-bandens karaktär, hade jag hämtat ur Svenska Dagbladet.

För min del har jag den uppfattningen, att den ställning, som man i Genève intagit till denna fråga, i verkligheten icke innebär något annat än ett faktiskt understöd åt en makt, som i dag ser som sin enda möjlighet ett krig för

Svar å interpellation. (Forts.)

att tillskansa sig andras landområden. Redan för några dagar sedan deklarerade ju den tyske representanten, doktor Hugenberg, på den så kallade Londonkonferensen mycket klart Tysklands utrikespolitiska avsikter, i det att han förklarade, att Tyskland, för att kunna existera, behövde kolonier, främmande folk och landområden att exploatera. Han tillade också, vilket gör denna förklaring så mycket mera uppseendeväckande, att han åsyftade att förvandla Östeuropa, d. v. s. Sovjetunionens område, till en tysk provins eller koloni. Det har ju för övrigt framkommit så mycket i denna fråga, att det icke kan vara något tvivel underkastat om Tysklands utrikespolitiska avsikter och att denna stat genom ett erövringskrig söker lösa de problem, som den för närvarande icke kan lösa. Under sådana förhållanden är det självklart, att varje bidrag, varje understöd till denna stats upprustning eller militära förstärkningar i verkligheten är ett bidrag till krafter, som nu som sin viktigaste uppgift ställa att organisera ett nytt krig för att erövra andra landområden.

Jag kunde tyvärr icke fullständigt få klart för mig av utrikesministerns framställning i vad mån som min interpellation i sak skulle avvika från sanningen. I ena ögonblicket förklarades det i svaret, att någon behandling av denna fråga icke ägt rum i det så kallade effektivutskottet eller att något sådant ställningstagande till frågan, som jag refererade till, skulle ha förekommit. I det andra ögonblicket hette det, att det i en underkommitté, bestående av militära experter, som icke kunna anses ha politisk karaktär, förekommit ett sådant ställningstagande och att alltså ett missförstånd härvidlag skulle förekomma. Vidare sades det, att den svenska regeringen icke gärna kunde göras ansvarig för vad som där hade förekommit, då den icke givit några politiska instruktioner i frågan åt sin representant. Jag uppfattade också, att den svenska representanten, som deltagit i omröstningen i denna underkommitté och som befinner sig bland de 8, som röstade på sätt, som jag tidigare omnämnt, haft den uppfattningen, att man visserligen otvivelaktigt kunde betrakta dessa SA- och SS-band liksom Stahlhelm såsom militära formationer eller organisationer, men att man dock icke kunde hänföra dem till en sådan kategori, vilken borde medräknas, när man fastställer Tysklands militära styrka. Enligt vad jag kan förstå, är en sådan uppställning av frågan närmast en lek med ord. Är det så, att man är enig om att dessa formationer ha militär karaktär, hur kan man då vända sig emot att dessa organisationer inräknas i Tysklands militära styrkor? Enligt mitt sätt att se är detta ingenting annat än ett försök att finna en förklaring för att på det sättet bortförklara detta ställningstagande, som vederbörande har intagit.

Det har också anförts, att när den svenska militära representanten röstade på det sättet, var det därför att andra länder, exempelvis England, också har hjälppolisstyrkor, som man i så fall borde inräkna i de militära styrkorna. Jag vill icke gå in på ett bedömande av om dessa polisorganisationer äro jämförbara med de tyska hjälppolisstyrkorna, med SA- och SS-banden. Jag har icke någon närmare kännedom om hur denna engelska hjälppolis är organiserad. Emellertid vill jag poängtera att den tyska hjälppolisen bara för några månader sedan, innan Hitler övertog makten, utgjorde formationer, som icke alls hade någon statlig karaktär utan snarast voro organiserade för inbördeskriget. När dessa sedan blevo statliga organ genom ett regeringsdekret, anser jag, att så pass mycket har inträffat, att man icke gärna kan göra någon skillnad på dessa organisationer och på Tysklands övriga militära organisationer.

Det är icke bara min uppfattning, att dessa SA- och SS-band äro militära organisationer. Jag har sålunda funnit i regeringsorganet »Socialdemokraten» för den 6 juni detta år en ledare, ur vilken jag skall be att få citera några

Svar å interpellation. (Forts.)

rader. Det säges där: »Andra, särskilt i Frankrike, Belgien, Polen och Lilla ententen, ville icke tro på den vackra sagan om besten, som på en natt förvandlades till sin motsats. De behöllo en förklarlig skepsis. Visserligen satte Hitlers fredspredikan åter fart på det domnade avrustningsarbetet i Genève, men misstroendet till tredje riket levde kvar och bidrar alltså till att försinka en överenskommelse. Särskilt Tysklands grannar äro mycket misstänksamma och ha föga lust att avrusta, så länge Hitlertyskland i hemlighet rustar av alla krafter, håller flottparader, utbildar polis-, nazist- och civiltjänstarméer efter utpräglad militära mönster. I den franska pressen uppges nu Tysklands härsstyrka i fredstid vara 900,000 man. Även om här föreligger en överdrift, är det icke tu tal om att Hitlertyskland har en mycket stor arméstyrka och dagligen och stundligen stärker sin militära rustning på ett sätt, som oroar grannarna.» — Detta uttalande från regeringsorganets sida understryker ju helt den uppfattning, som jag har fört fram beträffande dessa SA- och SS-bands karaktär av militära organisationer.

I det svar, som utrikesministern avgav, gjordes också gällande, att regeringen näppeligen skulle ha någon skyldighet att besvara min interpellation med anledning av de omständigheter, varpå den grundade sig. Jag vill då till slut endast påpeka, att jag, när jag framställde interpellationen, icke hade några andra möjligheter än dem, som stå de flesta av riksdagsmännen till buds, nämligen att genom tidningspressens referat och redogörelser bilda mig en uppfattning om vad som förekommit. Är det så, att regeringen hyser samma uppfattning som jag, nämligen att dessa SS- och SA-band äro att betrakta såsom militära organisationer och att man följaktligen måste vända sig mot att de icke inräknas i Tysklands militära styrkor, ja, då är naturligtvis min fråga orättvis gentemot regeringen. Jag har icke helt — det måste jag säga hans excellens herr utrikesministern — fått den uppfattningen av den redogörelse, som han gav, att regeringen ämnade ställa sig på den ståndpunkten, men är det så, att regeringen ställer sig på en sådan ståndpunkt, då har jag helt vunnit vad jag äsyftade med min interpellation, nämligen att rikta riksdagens och det svenska folkets uppmärksamhet på vad som här förehaves d. v. s. Tysklands krigsförberedelser och nationernas understöd av eller motstånd mot desamma och den svenska regeringens ställningstagande till denna fråga.

Hans excellens, herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Ja, herr talman, jag kan ju inte hjälpa, om herr Hagberg icke förstått innebörden av det interpellationssvar jag föredragit. Han kan ju inte begära, att jag skall besvara kammaren med att läsa upp det en gång till. Jag kan bara ge herr Hagberg det rådet att nu efteråt genomläsa detta interpellationssvar, och jag hemställer till honom att sedan hos kammaren anhålla att få justera bort det anförande han nyss har hållit.

§ 4.

Svar å interpellation.

Ordet lämnades härefter till

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wigforss**, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Kilbom till mig framställt vissa spörsmål med anledning av ett utav bank- och fondinspektionen den 13 januari 1933 avgivet utlåtande beträffande tillämpningen av förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper. Innan jag närmare ingår på interpellantens frågor, ber jag få lämna vissa upplysningar rörande den sak, som givit upphov till interpellationen, och vad därmed äger samband.

Svar å interpellation. (Forts.)

Enligt 1 § i fondstämpelförordningen skall stämpelavgift erläggas vid överlåtelse av fondpapper genom *köp* eller *byte*. Försummelse härav medför bötesansvar och åtalas av allmän åklagare.

Nyss omförmälda utlåtande av bank- och fondinspektionen avgavs den 13 januari i år till den s. k. Kreugerkommissionen vid Stockholmspolisens kriminalavdelning. Den 29 augusti i fjol hade nämligen till överståthållarämbetet för polisärenden ingivits en skrift, däri hemställdes om undersökning för utrönande, huruvida fondstämpel erlagts i samband med att aktiebolaget Hereditas å två andra bolag i december 1929 överlätit vissa aktier i Skellefteå gruvaktiebolag. Med anledning härav verkställdes undersökning i saken, därvid hördes flera personer. Härvid gjordes gällande, att överlåtelsen varit att anse blott såsom en bokföringsåtgärd. Aktiebolaget Hereditas hade nämligen bekommit det för tecknandet av ifrågavarande aktier erforderliga beloppet av det ena utav de båda bolag, till vilka överlåtelsen sedermera skedde. Då Hereditas alltså aldrig haft den verkliga äganderätten till aktierna, innebure ej heller aktieöverlåtelsen något verkligt köp, som enligt fondstämpelförordningen borde stämpelbeläggas.

Med resolution den 12 januari 1933 överlämnade därefter stadsfiskalen i Stockholm G. Sandström en i ämnet uppsatt polisrapport jämte därtill hörande bilagor till bank- och fondinspektionen samt hemställde om meddelande, huruvida i rapporten omförmäld överlåtelse av vissa av aktierna varit av sådan beskaffenhet att fondstämpelavgift bort därför utgöras.

Såsom redan nämnts besvarades hemställan av inspektionen den 13 januari. Svaret är återgivet i interpellationen, men det torde vara lämpligt att här ånyo anföra detsamma. Inspektionen yttrar: Inspektionen, som dock *icke* äger avgiva för statsverket bindande förklaring om rätta tillämpningen av gällande fondstämpelförordning, får härigenom såsom sin mening uttala, att jämlikt grunderna för nämnda författning skyldighet att för den ifrågavarande transaktionen erlägga fondstämpelavgift *icke* skäligen kan anses hava förelegat.

Den 16 januari 1933 meddelade Sandström resolution, enligt vilken ärendet ej föranledde vidare åtgärd. Denna resolution har *icke* överklagats.

I sin interpellation har nu herr Kilbom riktat dessa frågor till mig:

1) Anser herr statsrådet, att bankinspektionens tolkning av stämpelförordningen i vad gäller aktiebolaget Hereditas försäljning av aktierna i Skellefteå gruvaktiebolag överensstämmer med lagens anda och innehåll?

2) Om så ej är fallet, kan det förväntas, att ansvar utkräves av de felande samt åtgärder vidtagas, som för framtiden förhindra, att företag och enskilda undandraga sig fullgörande av skatteplikt och stämpelbeläggning.

Att jag här skulle göra något uttalande, huru i förevarande fall fondstämpelförordningen rätteligen bör tolkas, kan *icke* komma i fråga. Huruvida skyldighet att utgiva fondstämpelavgift i ett visst konkret fall föreligger eller *icke* prövas av vederbörande åtalsmyndighet och avgöres ytterst av domstolarna i form av prövning av åtal för underlåten stämpelbeläggning. Därest någon medborgare anser, att försummelse blivit begången av åklagarmyndighet vid beivrandet av förseelser, bereder grundlagen möjlighet att bringa frågan under justitiekanslerns eller justitieombudsmannens prövning.

Vad därefter angår interpellantens andra fråga så förutsätter densamma, att jag ingått i bedömande av det åsyftade rättsfallet, vilket jag ansett mig *icke* böra göra. Att det vid tillämpning av fondstämpelförordningen kan i särskilda fall uppstå tvekan huruvida en viss transaktion är att betrakta såsom köp eller *icke*, är för övrigt naturligt och utgör i och för sig ej tillräcklig anledning för mig att upptaga till behandling frågan om ändring i förordningen.

Svar å interpellation. (Forts.)

Vidare anförde:

Herr Kilbom: Herr talman! För herr statsrådets svar liksom också för vänligheten att i förväg tillstålla mig en kopia av detsamma ber jag att få framföra mitt tack. Det har möjliggjort för mig att mera i detalj, även i fråga om ordvalet, ingå i svaromål med honom.

Tyvärr kan jag emellertid icke uttrycka min tacksamhet också för innehållet i svaret. Detta verkar åtminstone delvis, som om det vore tillkommet av en person, stående vid sidan, en person alltså, som icke har något intresse av de av mig i interpellationen berörda förhållandena. Jag hade knappast trott, att denna ståndpunkt skulle kunna intagas av statsrådet och chefen för finansdepartementet, vilken dock bör ha ett visst intresse av att staten icke frånhändes några densamma tillkommande inkomster.

Efter att ha genomgått de av mig såsom exempel på nuvarande otillfredsställande tillstånd åberopade handlingar måste jag beteckna herr statsrådets redogörelse såsom något ensidig. Att märka är, att herr statsrådet synbarligen ställer sig på de i polisen hörda personernas ståndpunkt. Det borde väl dock vara uppenbart, att dessa ha allt intresse av att framställa sin underlåtenhet att företaga stämpelbeläggningen såsom ett ur alla synpunkter korrekt förfarande. För de flesta medlemmar av riksdagen, vilka följt hithörande förhållanden, är det säkerligen bekant, att Centralgruppens Emissionsbolag från början var ägare i juridisk mening av gruvfyndigheterna i Boliden. Sedermera överlätos dessa gruvfyndigheter på tvenne för ändamålet bildade nya aktiebolag, varvid Hereditas tecknade praktiskt taget samtliga aktier. Detta skedde så tidigt som 1925. Om Skandinaviska Kreditaktiebolaget eller något av dess dotterbolag vid denna tidpunkt blivit ägare till aktierna, så skulle givetvis denna överlåtelse ha stämpelbelagts. Eller skulle man måhända även då ha talat om »kvittning» för att komma ifrån stämpelbeläggning? Om uppgiften nu likväl är riktig, att Skandinaviska banken redan på ett tidigt stadium de facto, d. v. s. genom att banken satsade pengar till förutnämnda aktieteckning, ägde dessa aktier, varför har då Hereditas så sent som 1927 och 1929 verkställt nyteckningar i det nu nybildade bolaget, Skellefteå gruvaktiebolag? Och framför allt, varför har Hereditas i 1928 års bokslut redovisat aktierna i sin balansräkning? Måste inte ett sådant förfaringsätt karakteriseras såsom falsk bokföring? Man måste nämligen vara klar över två saker. Antingen ägde Hereditas icke de omtalade aktierna, och i så fall skulle detta angivits i bokslutet, eller också ägde Hereditas aktierna, och i så fall borde stämpelavgift ha erlagts till staten vid försäljning liksom också skatt skulle ha betalats på den genom försäljningen uppkomna vinsten. Att hävda, att aktierna de facto tillhörde Skandinaviska banken och att deras överförande till densamma enbart var »kvittning», som icke behövde stämpelbeläggas, då aktierna samtidigt upptagits i Hereditas balansräkning såsom dess egendom och tillgång, det måste, det är uppenbart för vem som helst, vara stridande mot vartannat. Här föreligger en motsägelser, som ingen har vågat sig på, och jag beklagar, att herr statsrådet icke givit sig in på den saken, antingen det nu beror på att det förbigått honom eller på andra skäl, som undandraga sig mitt bedömande.

Herr statsrådet återger i sitt svar bankspektionens den 13 januari 1933 avgivna yttrande, att stämpel icke skulle erläggas för den av mig i interpellationen skildrade försäljningen. Statsrådet har dock understrukit bankspektionens reservation, att denna myndighet icke äger avgiva för statsverket bindande förklaringar. Inspektionens självbekännelse saknar enligt mitt förmenande varje som helst reellt värde för bedömande av dess handlingssätt.

Svar å interpellation. (Forts.)

Det är nämligen utan vidare klart, att inspektionen icke kan avgiva för statsverket bindande förklaringar, alldenstund detta ju måste betyda, att inspektionen hade rätt att frånhända staten denna tillkommande stämpelbelopp. Kvar står emellertid, och det är det avgörande, att bankinspektionen anser sig befogad att avgiva sakkunnigutlåtande, ty så vill väl inspektionen uppenbarligen ha sitt yttrande betraktat, att döma av dess egen reservation i ett ärende, där det ju nättopp är inspektionen, som delvis är anklagad och där den alltså måste vara jävig enligt vanliga juridiska begrepp. Inspektionen har faktiskt friat sig själv, ett minst sagt underligt förhållande, när det gäller en statens myndighet. Erinras bör också ännu en gång, att medan inspektionen ansåg — tydligen gillar herr finansministern denna uppfattning — att stämpelbeläggning icke skulle förekomma, så ansåg vederbörande bolagsstyrelse risken härför vara så stor, att den deponerade stämpelbeloppet hos vederbörande myndigheter, trots att två år förflutit, sedan stämpeln rätteligen skulle erlagts. Det är under sådana förhållanden så mycket mera underligt, att herr statsrådet de facto ställer sig på inspektionens sida; i varje fall borde väl dennas handlingssätt att avgiva utlåtande i en sak, där den själv var jävig, ha blivit föremål för statsrådets fördömande. Hur tänker man sig eljest, att respekten för lag skall i tvivelaktiga fall kunna upprätthållas hos ämbetsmännen?

Statsrådet uttalar den uppfattningen, att några åtgärder icke böra vidtagas, för att det av mig i interpellationen skildrade förfaringssättet icke må upprepas. Och angående hur stämpelförordningen skall tolkas, vill statsrådet inte uttala sig. Den saken skall, säges det i svaret, prövas av vederbörande åtalsmyndighet och domstol, och om de icke göra sin plikt, så får allmänheten ingripa, om den vill eller kan eller har pengar. Saknas någon av dessa tre förutsättningar, blir det alltså ingenting av. Jag beklagar mycket allvarligt denna herr statsrådets ståndpunkt, som för mig är fullkomligt oförklarlig, då det ju här framför allt gäller ett *fiskaliskt* intresse av stor betydelse för staten. Logiken i herr statsrådets förklaring på denna punkt synes mig för övrigt vara något bristfällig, då han ena minuten med uppenbart gillande refererar bankinspektionens uttalande, att stämpelplikt icke förelåg, och andra minuten förklarar, att den överordnade myndigheten, d. v. s. i detta fall statsrådet eller regeringen, icke vill ge sig in på frågan om fondstämpelförordningens tolkning.

I min interpellation har jag anhållit, att herr statsrådet ville beakta icke blott stämpelfrågan utan även skattefrågan, beträffande vilken senare fråga det rört sig om högst avsevärda belopp både för statsverket och Stockholms stad. Denna sida av saken synes dock icke alls intressera herr statsrådet, i det han nu förklarar sig icke vilja ingå på bedömandet av själva rättsfallet. Från denna utgångspunkt synes det mig, att det emellertid varit klokare att icke heller återge händelseförloppet vid försäljningen av Hereditas aktier; i den av finansministern lämnade redogörelsen påstås det ju, att detta bolag icke var ägare till Bolidenaktierna utan att dessa egentligen skulle tillhöra Skandinaviska Kreditaktiebolaget.

Underligast av allt tycks mig slutligen vara herr statsrådets förklaring, att medborgarna skola övervaka efterlevnaden av gällande förordningar. Ett sådant uttalande kan då sannerligen icke bidra till att åklagarmyndigheter och domstolar göra sin plikt. Jag hade emellertid trott, att *samtliga* statens myndigheter skulle ha en rättsvärdande plikt, inte minst i ett fall sådant som detta, där det, som redan anförts, gäller stora intressen för staten och därmed för samtliga skattebetalare. Jag har tydligen misstagit mig i detta avseende, åtminstone under nuvarande regerings- och samhällsförhållanden. Jag

Svar å interpellation. (Forts.)

skulle således kanske vara pliktig att be om ursäkt, för att jag varit nog framfusig och våga framställa interpellationen och där framföra de av mig uttalade meningarna. För framtiden är det kanske bäst — åtminstone blir det öppet och ärligt på det viset — att låta vissa storbankers intressen opåtaladt få bestämma i sådana här och liknande fall.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag skall till herr Kilboms svar endast ännu en gång upprepa, vad herr Kilbom har läst i mitt svar, som han fick redan i går, nämligen att jag icke har ansett mig ha anledning att gå in på tolkningen av stämpelförordningen. Jag har alltså icke, som han vid två särskilda tillfällen i sitt anförande påstod, uttalat min anslutning till den av bankinspektionen gjorda tolkningen. Jag bekänner, att jag icke har tillräckliga förutsättningar i detta ögonblick att på den punkten uttala något omdöme. Jag har ej heller uttalat att det är de närmast intresserade enskildes ensak att vidtaga de åtgärder, som kunna vara nödvändiga för att få fram, huruvida åklagaren har gjort sin plikt. Men jag trodde, att även herr Kilbom var villig att erkänna de enskildas roll, då han likaväl som jag vet, vad som ligger bakom hela detta ärende. Det har ju uppenbarligen under hela tiden varit fråga om ett visst bestämt enskilt aktieägareintresse, och det är ju detta, som, så vitt jag förstår, varit upprinnelsen till aktionen.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Då statsrådet säger, att han ej givit sig in på en rättstolkning kan jag ej annat än läsa vad som står skrivet i svaret. Men till själva rättsfallet blir det måhända tillfälle vid nästa riksdag att taga hänsyn även för regeringen. Vore det ej lämpligt, att regeringen, då stämpelförordningen uppenbarligen är så formulerad — det må medgivas — att den lämnar kryphål öppna, framlägger förslag till förebyggande härav? Sker icke det, får det väl göras från enskilt håll.

Beträffande det enskilda aktieägareintresse, som härvidlag slås, *intresserar det mig icke ett spår*. Det är en *tredje* part, som i och med denna enskilda tvist kommit med, och det är *staten och Stockholms stad*, vilka ha intresse att få, i första hand enbart stämpel och i andra också skattemedel. Då så är fallet, att det är *statens intressen*, som blivit trädde för nära genom denna tvist, som dragits upp av två enskilda parter, kommer saken i helt annat läge. Ur den synpunkten anser jag, att man från regeringens sida borde ha visat ett vida större intresse för saken och även att bankinspektionen borde ha haft så stor omdömesförmåga, att den tegat i detta fall.

Det är för resten rätt underligt, att när det i varenda tidning, där historien berörts, en bestämd mening uttalats, hur det skall förfaras, så hindrar det inte en statens myndighet, bankinspektionen, att uttala sig på sätt den gjort i ett fall, där den själv står anklagad. Jag måste säga: kan det inte någon gång bli slut med att bankinspektionen uppträder så att det många gånger ser ut som om den vore representant för storbankerna, och icke för svenska staten?

§ 5.

Föredrogos vart efter annat
statsutskottets utlåtanden:

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till socialstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden m. m.;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av vissa anslag för avbetalning å statsskulden; och

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vapenkungörelse m. m.; samt

särskilda utskottets memorial, nr 25, angående arvode åt utskottets sekreterare m. fl.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 6.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 378, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1933—1934 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt kontraktsprostas och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om frihet från stämpel å bevis över tillstånd att fortfarande innehava deklarerat skjutvapen; och

nr 78, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1933/1934, m. m., samt

särskilda utskottets memorial:

nr 26, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets utlåtande nr 18 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 209 med förslag till förordning om erkända arbetslöshetskassor m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 27, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets utlåtande nr 19 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 210 med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal; och

nr 28, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets utlåtande nr 20 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 215 angående anslag till vissa kostnader för arbetslöshetsförsäkringens organisation m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Beck* under 5 dagar fr. o. m. den 23 juni.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.55 f. m.

In fidem
Per Cronvall.

Tisdagen den 27 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 17, den 18, den 19 och den 20 innevarande juni.

§ 2.

*Svar å
interpellation.*

Herr talmannen gav på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har ledamoten av kammaren herr Spångberg till mig framställt följande frågor:

»Anser statsrådet, att Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet vid sina centraliseringssträvanden icke endast bör taga hänsyn till företagets eventuella vinstberäkningar utan även till de allmänna verkningarna av rationaliseringen samt till det ekonomiska läget för den ort, som drabbas av driftens avveckling och nedläggande?»

Om så är fallet, är det då att förvänta, att statsrådet är villig vidtaga några åtgärder för att tillmötesgå från Eda kommun gjorda framställningar i syfte att hindra nedläggandet av tobaksfabriken i Charlottenberg?»

De framställningar, som avses i interpellantens andra fråga, ha under senare delen av maj detta år inkommit till finansdepartementet från *dels* ordföranden i Eda kommunalnämnd, *dels* ordföranden i Eda sockens arbetslöshetskommitté och *dels* Svenska tobaksindustriarbetarförbundets avdelning nr 10. Därjämte ha till mig överlämnats petitioner från ett stort antal affärsmän, hantverkare, egnahemsägare och tjänstemän, bosatta i Charlottenbergs municipalsamhälle. Dessa framställningar gå i huvudsak ut på, att åtgärder skulle vidtagas i syfte att förhindra att tobaksmonopolets fabrik i Charlottenberg nedlägges. I framställningen från Eda kommunalnämnds ordförande har dessutom hemställts, att, om fabriken nedlägges, kommunen måtte erhålla skäligt vederlag för minskade skatteobjekt.

Över de sålunda föreliggande framställningarna har jag inhämtat yttrande av tobaksmonopolets styrelse.

Styrelsen har därvid upplyst, att frågan om Charlottenbergsfabrikens nedläggning varit på tal inom tobaksmonopolets ledning redan år 1917; den hade emellertid då ställts på framtiden med hänsyn till olika därav berörda intressen. Rörande frågans vidare utveckling meddelar styrelsen följande:

»Sedermera upptogs frågan av bolagets revisorer, vilka i skrivelse till styrelsen den 7 november 1927 framhöllo, att vissa skäl talade för att tobaksmonopolets fabrikationskostnader skulle kunna förbilligas genom ökad koncentration. Enligt revisorernas mening syntes det särskilt böra undersökas, om icke en indragning av tobaksfabriken i Charlottenberg och överflyttning till annan eller andra fabriker av den därstädes bedrivna tillverkningen skulle verka i berörda riktning.

Då frågan var föremål för styrelsens behandling vid sammanträde den

Svar å interpellation. (Forts.)

21 november 1927, lämnade dåvarande verkställande direktören en ingående redogörelse för den koncentration av driften, som ägt rum, sedan bolaget började sin verksamhet, och framhöll, att något uttalande då icke kunde göras om förflyttning av den i Charlottenberg bedrivna tillverkningen. Styrelsen beslöt uppdraga åt ledningen att fortfarande hava sin uppmärksamhet riktad på frågan, huruvida anledning kunde föreligga för ytterligare koncentring av tillverkningen.

I sitt den 21 november 1928 avgivna betänkande angående anordnandet av den statliga kontrollen av tobaksmonopolets verksamhet erinrade monopolkontrollutredningen bland annat om det sålunda av revisorerna väckta spörsmålet om Charlottenbergfabrikens nedläggning och betonade, att fortsatt rationalisering av tillverkningen syntes kunna åstadkommas genom ytterligare koncentration av driften. Det förhållandet, att fabriker på sina håll icke vore helt utnyttjade, syntes monopolkontrollutredningen böra föranleda, att nya koncentrationsåtgärder toges under övervägande, därvid givetvis hänsyn skulle tagas till de anställdas befogade intressen.

I anslutning härtill anhöllo tobaksmonopolets revisorer i en till styrelsen den 14 februari 1930 ingiven inlaga, att styrelsen måtte utreda, vilka ekonomiska fördelar en nedläggning av Charlottenbergfabriken kunde medföra, och revisorerna underströko därvid, att det syntes dem påtagligt, att särskilt starka skäl talade för sannolikheten av att en indragning av nämnda fabrik skulle ekonomiskt sett vara till tobaksmonopolets fördel.»

»Att frågan om Charlottenbergfabrikens nedläggning sålunda vid upprepade tillfällen blivit upptagen till behandling beror uppenbarligen — framhåller styrelsen — främst på den omständigheten, att fabrikationen därstädes omfattar endast tillverkning av tuggtobak och röktoak, och att tuggtobaks-konsumtionen allt sedan år 1919 visat en oavbruten och mycket betydande tillbakagång, vartill kommer att fabriken drives inom otidsenliga och bristfälliga lokaler. Det ligger i sakens natur, att vid en ytterligare fortsatt konsumtionsminskning beträffande tuggtobak den ifrågasatta koncentringen skulle bliva lättare att genomföra, i all synnerhet som röktoakfabrikationen kräver ganska ringa personalstyrka och därför är jämförelsevis lätt att förflytta, om blott lämpliga utrymmen finnas till förfogande.»

»Då bolagets verkställande direktör — fortsätter styrelsen — efter att hava verkställt den av revisorerna önskade utredningen, vid styrelsens sammanträde den 15 september 1930 underställde frågan styrelsens prövning, hänvisade han till dessa faktiska förhållanden, men erinrade jämväl om de svårigheter, som vid en nedläggning av driften i Charlottenberg skulle komma att uppstå för en stor del av personalen, som voro bofasta och hade egna bostäder därstädes eller i trakten däromkring, varjämte han framhöll, att den i Charlottenberg bedrivna fabrikationen kunde vara av viss betydelse för Eda kommun och Charlottenbergs municipalsamhälle.»

Styrelsen har vidare erinrat, att bolaget i monopolavtalet fått sig ålagt att för vinnande av största möjliga besparing av omkostnader å alla områden av sin verksamhet handhava rörelsen och anordna driften på det mest rationella och effektiva sätt. Med beaktande härav och då den framlagda utredningen utvisade, att tobaksmonopolet kunde redan från början ernå en besparing i sina omkostnader vid en avveckling av fabriken i Charlottenberg och en i samband därmed vidtagen koncentring av tillverkningen, har styrelsen funnit sig böra fatta beslut om en nedläggning av fabriksdriften i Charlottenberg. I syfte att i möjligaste mån mildra de med en nedläggning förknippade svårigheterna har emellertid styrelsen därvid beslutat, att nedläggningen endast skulle ske successivt och med försiktighet.

Svar å interpellation. (Forts.)

Sammanfattningsvis har styrelsen framhållit, att ett fortsatt upprätthållande av driften vid Charlottenbergsfabriken med hänsyn till fabrikslokalernas otidsenliga och bristfälliga skick skulle förutsätta omfattande moderniserings- och förbättringsarbeten, att driftsekonomiska synpunkter tala för nämnda fabriksdrifts nedläggande, att det sålunda icke torde vara förenligt med tobaksmonopolets åtagande i gällande avtal med staten att för framtiden bibehålla fabrikationen därstädes, samt att styrelsen emellertid har för avsikt att genom en successiv och försiktig avveckling söka så långt möjligt mildra de olägenheter, som i andra hänseenden kunna väntas uppstå vid fabriken nedläggande. I sistnämnda del har styrelsen särskilt betonat, att styrelsen icke ämnar nu vidtaga någon omedelbar åtgärd, som skulle betinga ett slutligt nedläggande av fabriksdriften i Charlottenberg. Styrelsen kommer även att låta sig angeläget vara att icke vidtaga en dylik åtgärd utan att i god tid dessförinnan hava lämnat personalen underrättelse därom. Vid åtgärdens genomförande kommer styrelsen självfallet att taga all möjlig hänsyn till de anställdas befogade intressen.

Under återopande av vad sålunda anförts har styrelsen hemställt, att de remitterade framställningarna icke måtte föranleda åtgärd.

Jag förstår den oro, som yppats inom Charlottenbergs samhälle inför utsikten av ett nedläggande av tobaksfabrikationen på orten. Kommunen har redan nu ett betydande antal arbetslösa, och utdebiteringen uppgår till kronor 12:90 per skattekrona.

Av monopolstyrelsens yttrande framgår, att beslut visserligen fattats om nedläggande av tobaksfabriken i Charlottenberg, men att avvecklingen enligt styrelsens beslut skall ske successivt. Ett inställande av driften vid fabriken är alltså icke omedelbart förestående. Enligt vad styrelsen uttalat, har styrelsen dessutom för avsikt att genom en försiktig avveckling söka så långt som möjligt mildra de olägenheter, som kunna väntas uppstå vid fabriken nedläggande. Rörelsens förflyttning till andra fabriker ingår emellertid som ett led i bolagsstyrelsens strävanden att åstadkomma en förbättrad driftsekonomi.

För egen del kommer jag att med uppmärksamhet följa frågans utveckling. Jag skall ifråga om de ekonomiska konsekvenserna för monopoliet söka åvägbringa den ytterligare utredning, som kan erfordras. En utveckling, som under nu rådande svåra depression skulle leda till ökad arbetslöshet, bör enligt min mening såvitt möjligt förebyggas.

Med vad jag nu anført har jag även besvarat interpellantens första fråga. Efter min uppfattning kan ett statligt monopolföretag icke vid sina strävanden efter rationalisering bortse från de allmänna ekonomiska verkningarna av ifrågasatta åtgärder av driftsekonomisk art. Så har icke heller, såsom framgår av det anförda, i förevarande fall skett.

Härpå yttrade:

Herr Spångberg: Jag ber att få tacka herr finansministern för att jag erhållit svar på interpellationen i denna fråga, som för Eda kommun har så stor betydelse. Jag hade emellertid önskat, att vi fått ett något mera bestämt uttalande rörande möjligheterna att få ha fabriken kvar i Charlottenberg.

Anledningen till att jag framställt denna interpellation är den snabba avveckling av tobaksfabriken, som faktiskt redan håller på att ske. Det är inte riktigt, när det från monopolstyrelsen framhålles, att det går så synnerligen sakta, att ingen fara egentligen föreligger. Fabrikationen i Charlottenberg har dock avvecklats så pass snabbt, att under några år personalen och ar-

Svar å interpellation. (Forts.)

betsstyrkan har minskats med omkring 60 %, och det lär inte gå att avveckla i denna takt någon längre tid framöver, utan att man snart skulle komma fram till den tidpunkt, när man inom styrelsen anser det moget att helt nedlägga fabriken. Frågan är givetvis under sådana förhållanden synnerligen aktuell för närvarande, och jag har ansett det nödvändigt att den föres fram på fullt allvar just nu, och att detta inte sker först vid den tidpunkt, när också maskinerna börja på att flyttas bort ifrån fabriken, då det givetvis skulle vara för sent.

Syftet med interpellationen har sålunda varit ett försök att erhålla ett löfte att tobakstillverkningen i Charlottenberg skall få fortsätta. Och jag skulle ha önskat att finansministern givit detta löfte mera bestämt, än som här har skett. Jag har tidigare fört denna fråga på tal här i riksdagen. Och när jag nu väckt denna interpellation vågar jag påstå att bakom densamma står hela Eda kommun. Som det har framgått av svaret, har nu kommunalnämnden efter ett beslut, som för övrigt fattades för över två år sedan, genom sin ordförande ingått till regeringen med en hemställan av samma art som interpellationen. Likaledes ha Eda arbetslöshetskommitté samt tobaksarbetarnas fackförening ingått med liknande hemställan. Petitioner ha gjorts av affärsmän och egnahemsägare samt av skilda yrkesgrupper i Charlottenberg, varav vi ju se vilken enighet, som i denna fråga är tillfinnandes. Av finansministerns svar framgår det, att tobaksmonopolets revisorer vid en undersökning av monopolets ställning skulle ha kommit till det resultatet att man, på grund utav den vinst som skulle kunna tänkas uppstå, bör nedlägga fabriken i Charlottenberg. Emellertid har det sagts mig ifrån håll, där jag inte har någon anledning att tvivla på att man sitter inne med riktiga uppgifter, att ett nedläggande av fabriken egentligen inte skulle medföra någon större vinst för monopolet. Det förhåller sig nämligen så, att Charlottenberg ligger i en lägre lönegrupp än övriga fabriker, och de högre fraktkostnader, som sålunda uppstå genom att råvaran och den färdiga varan transporterats till och från Charlottenberg, skulle egentligen betalas genom de lägre löner, som utbetalas på grund av att fabriken ligger i en billigare ort.

För övrigt ber jag få hänvisa till den motivering, som beslutet om tobaksmonopolets införande grundades på, nämligen att det ekonomiskt skulle tjäna det allmänna. Man uttalade i utskottets utlåtande liksom man framhöll i propositionen den ekonomiska betydelsen för det allmänna av den näringsgren, tobakstillverkningen utgjort. Och det var med motivering att den vinst, som uppstod genom statsmonopolets införande, skulle komma det allmänna till godo, som riksdagen fattade beslut om tobaksmonopolets införande. Denna motivering bör väl också ligga till grund, när det här gäller att lägga ned fabriken på en plats, där ett samhälle faktiskt har uppstått, emedan fabriken har anlagts på platsen. Det är att märka, att tobaksfabriken i Charlottenberg anlades 1880 på denna plats, som förut var mycket ringa bebyggd, och att ett nedläggande av fabriken, då det inte finnes någon annan industri inom samhället, skulle komma att medföra fullständig katastrof. Även om man vidtar åtgärder så att arbetarna bli överflyttade till andra fabriker, kunna dessa arbetare exempelvis i egenskap av egnahemsägare — och det är åtskilliga som ha egna hem — inte komma att undgå förluster. Även övriga grupper såsom egnahemsägare, småföretagare, hantverkare och andra, komma givetvis därvidlag att stå inför ekonomisk ruin. Jag tycker vi ha så många exempel på varthän det leder, när en industri, på vilken ett samhälle är grundat, lägges ned, att man borde kunna begära att man icke, såsom här har skett, då det gäller att försöka fullfölja den planerade nedläggningen av fabriken, motiverar detta med att åtgärden skall ge större ekonomisk vinst för företaget.

Svar å interpellation. (Forts.)

Vi ha för närvarande inom Eda kommun omkring 500 arbetslösa, till vilka staten och kommunen redan nu måste ge rätt stora anslag. Skatten i Eda kommun är redan uppe i 12 kronor och 90 öre, och sedan budgeten för kommunen hade gjorts upp för innevarande år, har Eda glasbruk lagts ned. Det är alltså tydligt, att skattekronan kommer att stiga ytterligare enbart av den anledningen. Många jordbrukare inom kommunen, som leverera lantbruksprodukter till kommunens arbetare, sitta med stora skulder, ha egnahemslån och ha i vissa fall redan sökt och erhållit stödlån men kunna möjligen dra sig fram, om de få leverera den mjölk, de ägg och det kött o. s. v. till arbetarna, som de hittills ha gjort, fastän det hela redan nu för dem är nog så problematiskt. Men det är alldeles tydligt, att en sådan här nedläggning för alla dessa grupper inom samhället skulle kunna komma att medföra en ekonomisk katastrof.

När riksdagen tidigare år efter år, liksom helt nyligen för övrigt, fattat beslut om stora miljonanslag, varvid hundratals miljoner ha utbetalats i form av subventioner åt bolag, som gå med förlust, måste man säga att det vore något underligt, om sådana uttalanden, som tobaksmonopolets styrelse och revisorer ha gett uttryck åt, skulle få leda till ett nedläggande av Charlottenbergsfabriken. Monopolstyrelsen anför i sin skrivelse, att avvecklingen skall försiggå med en viss försiktighet. Jag har redan nämnt, hurusom arbetsstyrkan på några år indragits med omkring 60 %. Men även om man nu skulle gå försiktigt tillväga, så är det ändå mycket litet vunnet med denna försiktighet i och för sig. Det är ju ändå bara en tidsfråga på något år, innan den slutliga katastrofen skall komma. Redan detta hot om avveckling, även om det samtidigt lovar en viss försiktighet, medför ju, att man känner sig osäker på alla områden, byggnader få förfalla, inga reparationer kunna göras, överhuvud taget kommer allt egentligen att stanna av, därför att man räknar med, att om något år är det här värdelöst, här gäller bara att utnyttja det hela så länge det överhuvud kan gå. Själva hotet har alltså dylika ekonomiska konsekvenser.

Monopolstyrelsen anför också i sitt svar, att det varit en så stark nedgång under senare år i tugg- och röktoakstillverkningen. Ja, det är riktigt i och för sig, men det förhåller sig på så sätt för Charlottenbergs vidkommande, att de bästa röktoaksmärkena ha flyttats ifrån fabriken under denna tid. Märket »Tiger Brand», som uppgår till omkring, jag vill minnas mellan 50 och 60 % utav hela röktoakstillverkningen, har först i Sverige tillverkats i Charlottenberg, redan 1880, och nu har den fabrikationen helt flyttats därifrån till andra fabriker. Snustillverkningen, som bedrivits där i många år, flyttades några år tillbaka helt därifrån. Det är sålunda inte fråga om någon nedgång beträffande tillverkningen av de märken, som från början tillverkats i Charlottenberg, utan man har företagit dessa överflyttningar tydligen såsom ett led i avvecklingssträvandena och med syfte att komma fram till den tidpunkt, då fabriken skall läggas ned. Alltså är detta inte alls något hållbart skäl; för kommunens vidkommande finnes all anledning att i stället begära, att en del av dessa märken hellre måtte flyttas tillbaka till denna fabrik än att fabriken skall läggas ned.

Ja, herr talman, jag vill än en gång understryka, att jag skulle önska att ur finansministerns svar kunna utläsa ett verkligt tillmötesgående av våra krav. Jag måste till sist bestrida riktigheten av finansministerns yttrande, då han säger, att det framgår av hans anförande, att man tagit dessa hänsyn till de allmänna ekonomiska verkningarna uti ifrågavarande fall. Jag tror, att det ur mitt anförande framgår, att det i varje fall finns starkt berättigade skäl att påstå, att man inte precis har tagit dessa hänsyn, utan att den av-

Svar å interpellation. (Forts.)

veckling, som skett redan nu, verkligen medfört ekonomiska konsekvenser för platsen.

Finansministern har lovat att följa frågans vidare utveckling. Och då finansministern understryker, att ett statligt monopolföretag icke vid sina centraliserings- och rationaliseringssträvanden kan bortse från de allmänna ekonomiska verkningarna utav ifrågasatta åtgärder av driftsekonomisk art, vill jag försöka att ur detta uttalande utläsa ett löfte om, att vad jag här i interpellationen syftar till och vad vi för kommunens vidkommande ha hemställt om också skall komma att tillmötesgå.

Om det emellertid skulle visa sig, att jag härvidlag har räknat fel på innehållet utav finansministerns svar, så skola vi också i fortsättningen följa frågan och få väl i så fall tillfälle att vid en annan tidpunkt ytterligare komma tillbaka.

§ 3.

Ordet lämnades härefter till

Svar å interpellation.

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Vennerström**, som yttrade: Herr talman! Med denna kammars tillstånd har herr Edoff Andersson till mig framställt spörsmålet, huruvida jag har för avsikt att undersöka möjligheterna för genomförande av besparingar vid de under arméförvaltningens artilleridepartement lydande verkstäderna och fabrikerna samt vidtaga sådana åtgärder, att inkomstminskning för de där anställda arbetarna kan undvikas. Interpellationen är föranledd av att riksdagen av statsfinansiella skäl sänkt vapen- och ammunitionsanslaget från 4.5 miljoner kronor till 3.6 miljoner kronor, vilket enligt en i statsverkspropositionen meddelad beräkning från artilleridepartementet kunde medföra en viss minskning i fråga om arbetskvantiteten och arbetarnas inkomster.

I interpellationen antydes, att nödiga besparingar å ifrågavarande anslag skulle kunna vinnas på annat sätt än genom lönereduceringar eller driftinskränkningar. Interpellanten tänker sig tvenne utvägar. Den ena är minskning av den tekniska och administrativa personalen, som anses vara alltför stor i förhållande till arbetsuppgiften och arbetarpersonalen. Den andra är inskränkning av materialinköpen, vilka förmenas i vissa fall ha varit alltför omfattande och illa planerade. De medel, som i dessa båda avseenden kunde sparas, borde enligt interpellationen väl motsvara det belopp, som artilleridepartementet nu anser sig behöva spara genom minskning av arbetstiden. Artilleridepartementet, som beretts tillfälle att yttra sig över interpellationen, finner båda dessa vägar föga framkomliga.

I fråga om den tekniska och administrativa personalen framhåller artilleridepartementet att svårigheterna för en reducering av densamma äro större än beträffande arbetarpersonalen. Departementet förutsätter givetvis, liksom beträffande arbetarpersonalen, att avskedande av mera fast anställd, teknisk eller administrativ personal icke skall ifrågakomma. En minskning av lönerna för dylik personal genom reduktion med vissa procent låter sig i allmänhet icke genomföra, enär lönerna till övervägande delen utgå efter av Kungl. Maj:t utfärdad författning, nämligen kungörelsen den 22 juni 1928 med avlöningsbestämmelser för vissa civila och civilmilitära icke-ordinarie befattningshavare vid försvarsväsendet. Den tekniska och administrativa personalen är visserligen relativt stor i förhållande till arbetarpersonalen, men detta beror på huvudsakligen trenne orsaker: 1) åtgärder för produktionsökning vid krig eller krigsfara; 2) decentralisering av vissa konstruktions- och försöksarbeten; 3) rationalisering av driften vid fabrikerna.

Svar å interpellation. (Forts.)

Till stöd för sin uppfattning hänvisar interpellanten till ett konkret fall. Vid ammunitionsfabriken innehavas fabriksingenjörens och verkmästarens på stat uppförda befattningar av andra, vilka avlönas av tillverkningsanslaget. Tillsammans uppbära de båda en lön på omkring 20,000 kronor, vilken sålunda onödigt belastar tillverkningsanslaget. Härtill genmäler artilleridepartementet, att fabriksingenjörens och verkmästarens förändrade placering inom fabriken icke medfört någon nyanställning av personal och icke heller någon belastning av tillverkningsanslaget.

I fråga om materialinköpen söker artilleridepartementet inom ramen av gällande upphandlingsförfordningar iakttaga all nödig sparsamhet. Artilleridepartementet anser sig icke heller hava förfarit annorlunda vid det av interpellanten påtalade inköpet av ett större kopparparti. Härvidlag skedde endast ett utbyte av ett skrotparti, som var i fara att skadas och förlora i värde, mot ett kopparparti, som vid lagring icke är utsatt för att försämras på samma sätt som skrotet. Statens intressen ha snarare gagnats än skadats av detta utbyte.

Utöver redogörelsen för artilleridepartementets yttrande önskar jag för egen del anföra följande. Den av interpellanten framförda frågan befinner sig nu i ett för arbetarna väsentligen gynnsammare läge än tidigare under riksdagen. Redan vid behandlingen av fjärde huvudtiteln kunde jag i denna kammare meddela, att så var fallet. Vid det tillfället såg det ut, som om arbetet vid vapen- och ammunitionsfabrikerna skulle behöva inställas endast under lördagstimmarna för den händelse riksdagen beslöt sänka anslaget från 4.5 miljoner till 3.6 miljoner kronor. Riksdagen beslöt denna sänkning och hänvisade samtidigt, på framställning från statsutskottet, till de äskade anslagen till motverkande av arbetslösheten, om så kunde behövas för arbetets fortsatta och jämna gång. För några dagar sedan ställde riksdagen till försvarsdepartementets förfogande ett anslag å 10.7 miljoner kronor till dylika arbeten. Av denna summa äro 3.7 miljoner kronor icke knutna till visst bestämt arbete utan lämnade till Kungl. Maj:t att med relativt fri dispositionsrätt användas på så sätt att arbeteffekten blir den största möjliga. Vid fördelningen av detta anslag kommer givetvis i enlighet med statsutskottets och riksdagens tidigare uttalande det av interpellanten nu framförda spørsmålet om arbetstillgången vid vapen- och ammunitionsfabrikerna att upptagas till omprövning. Tillsvidare är något inställande av arbetet vid dessa fabriker icke avsett att äga rum. Och det är min bestämda förhoppning att så icke skall behöva ske under fortsättningen av kommande budgetår.

Vidare anförde

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för att han har besvarat en av de av mig till honom vid detta års riksdag framställda interpellationerna.

När det gäller en interpellationsdebatt vid denna tidpunkt av riksdagens arbete, lär den väl inte bli precis vad man avsett, att debatter om till statsråden framställda frågor skulle bli. Jag känner det närmast så i denna situation, som om det bleve ett protokollfört samtal mellan interpellanten och vederbörande statsråd, visserligen i närvaro av 6, 7 stycken av kammarens ledamöter, men i varje fall icke ändå en interpellationsdebatt, sådan som man tänkt sig den vid interpellationsinstitutets införande. Jag anser mig böra göra denna anmärkning, och då jag gör den, har jag funnit, att min uppfattning åtminstone tidigare delats även av den nuvarande statsministern, som 1931 till den dåvarande regeringen riktade en alldeles bestämd hemställan, att man inte skulle göra om vad den regeringen då gjorde, nämligen besvara en hel del

Svar å interpellation. (Forts.)

interpellationer, sedan riksdagsmännen i allmänhet hade rest hem. Jag anser mig ha anledning erinra om detta herr Hanssons yttrande, ty det har alldeles säkert aktualitet även för närvarande.

När det emellertid gäller den av mig här framställda interpellationen skall jag till en början be att få förutskicka — jag har då alldeles speciell anledning att göra detta — att interpellationen icke är framställd från min sida av någon annan orsak än att jag anser, att man skall tillgodose de arbetares intressen, som äro sysselsatta på detta område, när man vidtager de inskränkningar, som av olika skäl befinnas nödvändiga. Det är alltså inte på det sättet, såsom det vid något tillfälle har uttalats, att jag, när det gäller inskränkningar, till och med på mina bara knän skulle krypa till försvarsministern och begära att några inskränkningar icke skulle företagas. För den händelse herr statsrådet vid något tillfälle haft den uppfattningen vill jag här påpeka, att detta är ett fullkomligt misstag beträffande de synpunkter jag framfört eller haft för avsikt att framföra i det spörsmål, varom vi nu och tidigare diskuterat. När det emellertid gäller de inskränkningar, som ifrågasatts vid en del verkstäder, om vilka interpellationen rör sig, sades det — som herr statsrådet också påpekade i sitt svar, när huvudtiteln behandlades — att frågan hade kommit i ett bättre läge, och att man knappast skulle behöva befara någon nämnvärd inskränkning av arbetstiden och därmed inkomsterna för ifrågavarande arbetare. Några dagar därefter fick jag dock, i egenskap av representant för den organisation arbetarna tillhöra, besked om att man ville sänka lönerna åtminstone vid tre av dessa verkstäder med mellan 4 och 8 %. Vid gevärsfaktoriet i Eskilstuna rörde det sig om 6 procent, vid tygstationen i Karlsborg om 8 procent och vid ammunitionsfabriken var den beramade sänkningen preciserad till ungefär 4 procent. Då löneläget för dessa arbetare icke är sådant, att det tål vid någon sänkning, är det uppenbart att vi bestämt bestreda varje berättigande av en sådan åtgärd.

Från arméförvaltningens sida anförde man då såsom huvudsakligaste skäl, att man här måste spara 100,000 kronor på grund av den anslagsminskning, som riksdagen hade genomfört. När man emellertid från vår sida sade bestämt nej till dessa inskränkningar, övergick arméförvaltningen till att i stället ifrågasätta en betydande inskränkning av arbetstiden, som de ansågo erforderlig. Vi förklarade härtill, att om vi ovillkorligen hade att välja mellan sänkning av lönerna och minskning av arbetstiden, var det uppenbart att vi valde det senare, om det skulle vara nödvändigt att överhuvud företa inskränkningar; vi hade dock den uppfattningen, att detta inte skulle behövas.

Några dagar därefter, endast några få veckor efter det att denna interpellation framställdes, skickade arméförvaltningen ut ett meddelande till åtminstone en av verkstäderna, nämligen till Åkers styckebruks fabrik, med besked om, att arbetstiden skulle behöva inskränkas med åtminstone 50 timmar i kvartalet. När detta besked hade givits och lämnades till mig, framhöll jag, att jag betraktade inskränkningen såsom icke nödvändig och att jag i varje fall avvaktade besked från chefen för försvarsdepartementet beträffande de av mig här framställda frågorna angående möjligheterna till besparing på annat sätt. Och är det nu så, som herr statsrådet i sitt interpellationssvar framhållit, nämligen att inskränkningar icke skola behöva förekomma, så är det givet, att arbetarna på dessa platser hälsa det beskedet med tillfredsställelse. Jag ber få understryka, att deras avlöningar icke äro sådana, att de lämna någon möjlighet till sänkning, för den händelse att lönerna skola räcka till att täcka kostnaderna för livets uppehälle, och att jag sålunda med hänsyn härtill med tillfredsställelse noterar det besked herr statsrådet här lämnat, då han hoppades att några inskränkningar på detta område icke skola behöva förekomma.

Svar å interpellation. (Forts.)

Beträffande de av mig här ifrågasatta vägarna för att undvika inskränkningar anser jag, även om man har möjlighet att med nuvarande system hålla full arbetstid, att det är skäl att ändå titta på de frågor jag riktat uppmärksamheten på. Ty jag har nu den meningen, att, även om arbetarna skulle kunna hållas med arbete full tid, är det ju inte någon mening med, att man har personal anställd, av vilken i varje fall icke staten har någon nytta. Arméförvaltningen har ju framhållit, att de av mig anvisade utvägarna skulle vara föga framkomliga, och jag kan ju förstå att arméförvaltningen känner sig nödsakad säga på det sättet, ty det är ju arméförvaltningen, som närmast är ansvarig för de åtgärder, som vidtagas, och på vilka jag här riktat uppmärksamheten. Det är ganska naturligt, att en statsmyndighet som arméförvaltningens artilleridepartement åtminstone måste försöka försvara sina åtgärder. Detta betraktar jag som helt naturligt, och jag skulle ha blivit ytterligt förvånad för den händelse detta icke skett. Rörande den utökning av administrationspersonal, som var påtalad i interpellationen, så har man ju till exempel fördubblat antalet arbetsledare medan man samtidigt minskat arbetarstyrkan från 700 till 200 i runda tal. Härvidlag gäller min anmärkning gevärsfaktoriet i Eskilstuna, där det fanns *en* fabriksingenjör förut, medan arbetsstyrkan var uppe i 700, men nu finns det 4, då samma styrka endast uppgår till omkring 200 man.

Som jag i interpellationen påpekat, utföras konstruktionsarbeten vid en konstruktionsavdelning, som ju är avsedd för detta ändamål. Men att man dessutom vid fabrikena på tillverkningsanslaget anställt en del folk, som skall syssla med några slags experiment, vilka enligt uppgifter, som lämnats mig, kosta staten ganska avsevärda summor utan något som helst resultat, tycker jag inte är så särdeles lämpligt. Är det så, att man behöver utföra konstruktionsarbeten, är det väl lämpligast i alla avseenden att detta göres på den avdelning, som är speciellt tillkommen för detta ändamål. I övrigt förhåller det sig så beträffande alla dessa institutioner, att den administrativa personalen haft en oerhörd benägenhet att växa ut. Jag har icke, på grund av att jag icke tidigare varit i tillfälle att taga del av interpellationssvaret, nu antecknat och hit medfört några siffror rörande t. ex. administrationskostnaderna för ammunitionsfabriken vid Marieberg, men jag vill minnas att dessa kostnader hålla sig uppe vid en fjärdedel av den summa, som utgår i form av avlöning till den anställda arbetspersonalen. Med kännedom om den tillverkning, som bedrivs vid Marieberg, måste jag säga att det ju ändå är ganska stora summor, som gå åt för att leda en specialtillverkning och betala ut avlöning till dem som där äro anställda — ty några andra uppgifter i avsevärd omfattning ävila inte ledningen vid den fabriken, och det är detta jag betraktar såsom rätt anmärkningsvärt.

Jag har emellertid här ställt frågan om verkmästaren och fabriksingenjören vid ammunitionsfabriken, och jag har tillåtit mig göra det en gång tidigare. Den gången svarade dåvarande försvarsministern, att Kungl. Maj:t hade beslutat, att fabriksingenjören skulle stå till arméförvaltningens förfogande för utförande av vissa uppdrag, och det framhölls — jag har protokollet här — såsom en alldeles utomordentligt viktig och förnuftig åtgärd att man förflyttat fabriksingenjören från fabriken och satt honom till andra uppgifter. Av det svar, som herr statsrådet nu lämnat och som på den punkten är ett återgivande av artilleridepartementets uppfattning, förefaller det — åtminstone fick jag den uppfattningen vid ett hastigt *genomläsande* av svaret — som om arméförvaltningen glömt både vad dess artilleridepartement och vad förre försvarsministern svarat på min fråga. Nu inskränker man sig till att framhålla den omständigheten, att omplaceringen icke skulle medfört någon nyanställning

Svar å interpellation. (Forts.)

av personal eller någon belastning av tillverkningsanslaget. När dessa på stat uppförda personer, alltså den fabriksingenjör, som enligt riksdagens beslut skall finnas vid ammunitionsfabriken, och den verkmästare, som likaledes enligt riksdagens beslut skall finnas därstädes, blivit försatta ur tjänstgöring men kvittera ut en avlöning på sammanlagt 20,000 kronor om året, medan andra personer ha fått i uppdrag att utföra deras arbete, förstår jag icke, huru man kan säga, att anordningen icke lett till någon nyanställning eller till några ökade kostnader. Icke gå väl den nuvarande fabriksingenjören och den nuvarande verkmästaren utan avlöning till dess de förutvarande träda ur funktion endast i förhoppning att de skola få befattningarna senare — det kan jag icke föreställa mig att de göra. Jag är förvissad om att de ha en sådan avlöning, som vanligen brukar utgå för dylika befattningar.

Jag har, som sagt, fört denna sak på tal tidigare — framför allt i vad den rör fabriksingenjören — i ett annat sammanhang och vid ett par andra tillfällen, och man har då till mig riktat frågan, om jag velat ställa till så att man finge tillbaka den ifrågavarande personen som fabriksingenjör vid ammunitionsfabriken. Ja, detta är en sak, som jag icke fäster något större avseende vid, men vad jag vill är, att man behandlar en man på en sådan post precis på samma sätt som en arbetare, som icke kan sköta sitt uppdrag. En arbetare vid ammunitionsfabriken, som fyller sin uppgift så dåligt, att han är oduglig och försättes ur tjänst, får icke kvittera ett öres avlöning från staten. Men en man, placerad på det sätt det här är tal om, får allt fortfarande kvittera avlöning, trots att man anställer andra, som utföra hans arbete! Och när det gäller inskränkningar, förtidspensionerar man icke i allmänhet odugliga personer, utan säger: vi måste sänka lönerna 4—6—8 % och inskränka arbetstiden så och så många timmar i veckan för att spara vad som är erforderligt. Har staten råd att hålla sig med sådana befattningshavare, så visst kan jag övervinna mina bekymmer för den saken, fastän jag tycker, att det är onödigt att skattebetalarnas pengar skola användas på detta sätt. Men även om det kan ske, reagerar jag bestämt mot det tillvägagångssättet, att, när det är fråga om att göra inskränkningar, man icke låter dessa gå ut över dem, som icke kunna sköta sina befattningar, utan över dem, som utföra de åligganden, som de äro anställda för att utföra. Det är detta som gör, att jag påtalat saken ånyo, och jag riktar den bestämda hemställan till herr statsrådet, att statsrådet vidtager åtgärder på denna punkt för att göra de möjliga besparingarna, även om det icke är erforderligt för att kunna hålla arbetarna med arbete under full tid.

Jag har också i interpellationen påtalat inköpet av ett parti koppar, som icke var erforderligt och som rörde sig om ett belopp av 80,000 kronor. Jag ansåg nämligen, att de pengar, som åttingo härför, skulle, då det nu var litet besvärligt i ekonomiskt avseende, ha kunnat användas till avlöningar åt de arbetare, vilka man ansåg sig böra permittera eller företaga löneminskningar för. Nu framhåller artilleridepartementet, att det skett ett utbyte av ett skrotparti, och att man fått koppar i stället för skrot. Ja, jag följer ju ganska noga med de annonser beträffande upphandlingar, som utsätts i Tidning för leveranser till staten. Det var på det sättet, att man annonserade om försäljning av ett skrotparti. Detta såldes, och sedan så skett, annonserade man om inköp av ett parti koppar. Jag tror nog, att t. o. m. statsrådet, om statsrådet försöker draga sig till minnes vad som förekom i det sammanhanget, kan påminna sig, att jag sände över dessa annonser om inköp av koppar och ifrågasatte, om man icke skulle kunna låta bli saken, då jag visste att ammunitionsfabrikens förråd voro så fulla med koppar, att det icke var möjligt att taga emot partiet från leverantören utan att detsamma måste ligga kvar.

Svar å interpellation. (Forts.)

De 80,000 kronorna betalades emellertid ut till den lyckliga säljaren av kopparpartiet. Detta kopparparti behöver icke inom överskådlig tid komma till användning — det är en sak som är ganska säker — och jag tror, att man skulle ha kommit över åtminstone det bekymret, i vad det gäller det kommande årets budget och klarat sig utan att köpa den koppar, varom det är fråga. Det är visserligen riktigt, att ammunitionsfabriken köpte koppar för de pengar man fick, när man sålde skrotet, men jag har den uppfattningen t. o. m. om ammunitionsfabrikernas förvaltning, att när de sälja skrot, de ha skyldighet att inleverera medlen till statsverket och att det bör vara statsverket, som bestämmer, hur medlen skola disponeras — om det skall ske för inköp för fabriken räkning eller för något annat ändamål. Det är ett disponerande av dessa medel för annat ändamål som jag ansett vara förnuftigt i detta sammanhang, och därför har jag påtalat förhållandet och framhållit i interpellationen, att det visserligen icke går att ändra de inköp, som redan gjorts, men att jag dragit fram saken för att det skall vara möjligt att förebygga sådana affärer i framtiden.

Ja, detta är egentligen vad jag påtalat i interpellationen. Jag hyser den bestämda förhoppningen, att man skall i fortsättningen försöka att i den mån inskränkningar behöva förekomma ordna det så, att dessa icke endast gå ut över den vid ifrågavarande arbetsplatser anställda arbetarpersonalen med de lägsta avlöningarna utan att man lägger dem på så bred basis som möjligt och ser till, att de icke onödigtvis drabba de anställda arbetarna. Handlar man så, är jag ganska förvissad om att jag icke skall behöva anse mig skyldig besvära vare sig kammaren eller statsrådet med några ytterligare frågor. Då jag emellertid funnit, att ett påtalande på annat sätt av dessa förhållanden icke, så vitt jag kunnat finna, lett till några åtgärder, har jag funnit mig böra taga upp saken i riksdagen för att, som jag inledningsvis nämnde, åtminstone få samtalet om dessa spörsmål protokollfört, i förhoppning att det då skall kunna bevaras i litet bättre minne och möjligen leda till åtgärder, som gagna de intressen jag anser mig ha till uppgift att företräda i detta sammanhang.

§ 4.

Svar å interpellation.

Chefen för handelsdepartementet herr statsrådet **Ekman**, som nu erhölet ordet, anförde: Herr talman! Med denna kammares tillstånd har ledamoten av kammaren herr Leffler till mig framställt två frågor rörande ett inom handelsdepartementet föreliggande ärende om införande av obligatorisk märkning av vissa importvaror, nämligen:

1) Vad är anledningen till att något Kungl. Maj:ts beslut i ärendet ännu ej fattats?

2) Kan någon uppgift lämnas om vid vilken tidpunkt ärendet kommer att bli föremål för Kungl. Maj:ts beslut?

Till svar härå får jag framhålla följande:

I det av interpellanten berörda ärendet ha kommerskollegium och generaltullstyrelsen, efter att hava inhämtat yttranden från vissa näringssammanslutningar, den 5 september 1932 till Kungl. Maj:t avgivit utlåtande.

De hörda myndigheterna och sammanslutningarna ha uttalat sig rätt olika om lämpligheten av att införa den ifrågasatta importmärkningen å industri-varor samt om vilka varuslag därvid eventuellt borde komma i fråga. För egen del har kommerskollegium inskränkt sig till att påpeka, att, därest ett dylikt tvång finnes böra genomföras, den ledande synpunkten bör vara, att den köpande allmänheten på enklast möjliga sätt erhåller kännedom om och själv kan kontrollera, huruvida en erbjuden vara är av utländsk eller inhemsk

Svar å interpellation. (Forts.)

tillverkning, varemot kollegium ur handelspolitisk synpunkt bestämt varnar för att anordna märkningssättet så, att därigenom uppkomma några maskerade importförbud. Kollegium har med hänsyn härtill i olika avseenden modifierat det remitterade sakkunnigförslaget. Några handelskamrar m. fl. hava avstyrkt förslaget och flertalet av de sammanslutningar, vilka tillstyrkt det samma, hava framlagt olika önskemål rörande omfattningen av varuförteckningen. Även beträffande författningsförslaget hava vissa ändringar ifrågasatts, bland annat av generaltullstyrelsen, som dessutom understrukit, att tillämpningen av författningsbestämmelserna skulle medföra ökat arbete och tidsutdräkt vid tulltaxeringen, ökade anspråk på bevakningspersonalens verksamhet samt möjligen även behov av ökat utrymme i packhusen.

Vid ståndpunkttagande i den föreliggande frågan måste vederbörlig hänsyn tagas till lagstiftningen mot oriktig ursprungsbeteckning. Härutinnan må särskilt framhållas, att, sedan innevarande års riksdag bifallit Kungl. Maj:ts proposition om godkännande från svensk sida i viss reviderad form av den år 1891 i Madrid avslutade överenskommelsen angående undertryckande av oriktiga ursprungsbeteckningar å handelsvaror, härför erforderliga författningsbestämmelser äro under utarbetande inom handelsdepartementet. Frågan om införande av importmärkning å industrivaror torde icke böra avgöras, förrän nämnda bestämmelser utfärdats.

Av skäl jag sålunda anført har det av herr Leffler avsedda ärendet hittills icke upptagits till slutligt bedömande. Det är emellertid min avsikt att underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning, så snart omständigheterna möjliggöra detta.

Härpå yttrade:

Herr **Sandström**: Herr talman! Då interpellanten, herr Leffler, är förhindrad att i dag närvara, har han givit mig i uppdrag att å hans vägnar mottaga detta interpellationssvar, och jag ber då först att å hans vägnar få tacka herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet för det svar, han avgivit å interpellationen. Då detta svar ger anledning till en del erinringar, har jag ansett mig pliktig att här i dag orda litet om de erinringar, som man enligt min uppfattning med fog kan göra mot detta interpellationssvar.

Först vill jag erinra om att riksdagen i skrivelse den 1 juni 1932 framhållit, att den ansluter sig till de synpunkter och önskemål, vilka tagit sig uttryck i ett av Sveriges industriförbund avgivet yttrande i ärendet. Det är sålunda den svenska industrien, som här begärt skydd för sina tillverkade varor mot osund utländsk konkurrens, och denna framställning från industrien har även vunnit riksdagens bifall. Industriförbundet framhåller i den nu omtalade skrivelsen bland annat lämpligheten och nödvändigheten av »dels att vissa efter utredning fastställda varuslag ej måtte få från utrikes ort till riket införas med mindre varorna vore försedda med tydlig ursprungsbeteckning eller särskilt importmärke anbringat på ett i ögonen fallande sätt enligt fastställda grunder, dels även att förbud måtte utfärdas mot saluhållande av dylik utländsk vara, å vilken berörda beteckning eller märke icke funnes åsatt».

Som motiv härför anfördes, att särskilt i betraktande av den goda kvalitet, som svenska fabrikat i regel ägde, syntes det vara ett allmänhetens intresse att, där så lämpligen kunde ske, åtgärder vidtoges i syfte att köparna på ett enkelt sätt måtte kunna förvissa sig om att en vara vore importerad eller ej. Det ifrågasatta statsingripandet vore vidare ett önskvärt komplement till den propaganda för svenska varor, som under senare tid alltmera intensivt bedrivits.

Svar å interpellation. (Forts.)

Riksdagen har alltså anslutit sig till förslaget, att ett importmärkningsförfarande infördes i vårt land. Riksdagen har i sin skrivelse också framhållit viktigen av att utredningsarbetet påskyndades, så att lämpliga åtgärder i frågan snarast kunde av Kungl. Maj:t vidtagas.

Efter beslut av dåvarande chefen för handelsdepartementet, statsrådet Hansén, hade det för mer än 10 år sedan påbörjade utredningsarbetet beträffande spörsmålet, som under de senaste åren fått vila, ånyo upptagits, och enligt vad inhämtats torde redan i höstas utredningen ha slutförts och förslag såväl till författningsbestämmelser som varor, vilka skulle bli föremål för importmärkning, avgivits. Yttranden hade även inkommit över förslaget. Enligt vad inhämtats och vilket även torde kunna utläsas ur statsrådets svar på interpellationen, har förslaget sedermera icke varit föremål för vidare åtgärder.

Statsrådet anför nu, att skälet härtill varit, att myndigheter och organisationer uttalat sig rätt olika om lämpligheten av att införa den ifrågasatta importmärkningen. I anledning härav må endast framhållas, att det övervägande flertalet myndigheter och organisationer uttalat sin principiella anslutning till förslaget. De som motsatt sig förslaget hava hela tiden intagit denna ståndpunkt. Alltså redan före riksdagens beslut i frågan var det känt, att importmärkningsförfarandet på vissa enstaka håll rönt motstånd. Nämnda förhållande kan efter riksdagens beslut i frågan icke rimligen åberopas som motiv att fördröja frågan. Vad särskilt beträffar påpekandet, att kommerskollegium skulle ha bestämt varnat för att anordna märkningssättet så, att några maskerade importförbud infördes, må framhållas, att detta icke är någon nyhet som behöver föranleda dröjsmål med frågan. Under ärendets behandling har hela tiden en dylik inställning till spörsmålet intagits såväl av den förslagsställande organisationen, industriförbundet, som även av andra organisationer. Förslaget till författningsbestämmelser är också uppgjort just med hänsyn taget härtill.

Att vissa ändringsförslag framställts beträffande den föreslagna förteckningen över märkningspliktiga varuslag kan icke heller motivera dröjsmålet, då avsikten ju är, att denna förteckning, sedan viss erfarenhet vunnits, allt efter behov skall kunna kompletteras och ändras. Generaltullstyrelsens uttalande farhågor lärer väl huvudsakligen avse själva övergångstiden, då några större olägenheter knappast torde vara att befara, så snart säljare och köpare blivit vanda vid märkningsbestämmelserna.

Statsrådet har även framhållit, att vederbörlig hänsyn måste tagas till lagstiftningen om oriktig ursprungsbeteckning och särskilt till beslutet om Sveriges tillträde av Madridöverenskommelsen. Dessa synpunkter synas icke bärande, då den obligatoriska märkningen av vissa importvaror icke bör på något sätt sammankopplas med bestämmelser angående oriktig ursprungsbeteckning utan genomföras helt fristående. Madridöverenskommelsen medför en komplettering av våra föreskrifter angående oriktig ursprungsbeteckning, men lär icke beröra den begärda importmärkningen. I det framlagda förslaget har oberoendet av bestämmelserna angående oriktig ursprungsbeteckning också särskilt poängterats genom intagande i § 6 av den föreskriften, att »i fråga om införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbeteckning gäller, vad därom särskilt är stadgat». Genom denna föreskrift, som lär vara ändamålsenlig, synes ett uppskov på grund av Sveriges biträdande av Madridöverenskommelsen icke påkallat.

Det synes för övrigt i sak alldeles oförklarligt, varför bestämmelser beträffande Madridkonventionen först skola behöva utfärdas, innan importmärkningsbestämmelserna kunna genomföras. Beslutet i förstnämnda fråga avser

Svar å interpellation. (Forts.)

endast, att vissa utländska varubeteckningar skola skyddas här i landet. Det innebär t. ex., att en belgisk stålprodukt icke får märkas med namnet Sheffield, som skulle ge varan sken av att vara tillverkad i England. En dylik fråga kan icke ha något samband med frågan om importmärkning, som ju avser, att en i utlandet tillverkad vara skall vara märkt med ordet »utländsk tillverkning» eller dylikt.

De skäl, som anförts i interpellationssvaret, synas alltså icke innebära någon som helst rimlig förklaring till att ärendet fördröjts på sätt som skett, och jag får hemställa, att herr statsrådet snarast går i författning om att riksdagens beslut i frågan blir realiserat.

Herr Christiernsson: Herr talman! Mina damer och herrar! Jag skall icke uppehålla kammarens tid länge. Jag vill bara poängtera, att man länge väntat och hoppats på de efterlysta åtgärderna från regeringens sida inom den svenska industrien.

En av landets större industrier, som i min hemstad normalt sysselsätter omkring 2,000 arbetare, huvudsakligen kvinnor, ha sett en export på tiotals miljoner, för några år sedan utgörande mer än hälften av hela tillverkningen, år efter år, månad efter månad, ja vi kunna i dessa dagar säga dag efter dag ebba ut, medan hemmamarknaden allt mer anstränges av utländska fabrikat, framställda överallt genom billigare arbetskraft än den svenska. Ett asiatiskt industriland tränger bland annat hårt på och säljer här i landet, inklusive den svenska oförändrade tullen, till ett pris, som understiger bara arbetarlönen här hemma. Det kan gott förklaras, då man erfar från säker källa, att arbetslönen inom det nämnda landets två största fabriker utgår med 8 å 13 öre i timmen eller utgör en åttondel i runt tal av motsvarande svenska arbetslöner. Det torde under sådana förhållanden vara alldeles nödvändigt, att den svenska allmänheten vägledes i dessa frågor vid sina inköp.

De märkningstvång, som existera, växla. Sålunda ha ett av våra grannländer ställt upp fordran på att märkning skall ske på landets eget språk. Vi behöva icke vara så stränga. Men jag vädjar bevekande till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet, att han måtte ägna saken den skyndsammast möjliga behandling.

Herr Wallén: Herr talman, mina damer och herrar! Då interpellationen rörande märkning av utländska produkter kommit före här i dag, och då man däri talat huvudsakligen eller uteslutande om *industrialster*, kan jag icke underlåta att med herr talmannens medgivande göra ett par erinringar till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet även angående *jordbrukets och trädgårdarnas produkter*.

Det är ju så, att riksdagen 1930 beslöt, att det skulle göras en utredning om möjligheten av att införa ett märkningsförfarande, och Kungl. Maj:t anbefalldes också den 8 augusti 1930 jordbruksutredningen att inkomma med yttrande i denna fråga. Jordbruksutredningen kom sedan fram med ett detaljerat förslag, och vid årets riksdag väcktes det en motion i denna kammare av mig m. fl. angående märkning av trädgårdsprodukter och jordbruksalster i enlighet med detta. Riksdagens båda kamrar biföllo motionen, och det är med mycken längtan och med mycken åtrå och förhoppning det motes av trädgårdsfolket, att Kungl. Maj:t skulle utfärda bestämmelserna. Detta så mycket mera som dumping pågår med full fart från utlandet. Man säljer t. o. m. icke så sällan *utländska* produkter som *svenska*. Jag ber sålunda att få framhålla svårigheterna att under dylika omständigheter, med denna dumping, konkurrera och hålla näringen uppe. Jag kan påvisa fall, då det till och med i Stockholm sålts

Svar å interpellation. (Forts.)

estnisk potatis under uppgift, herr talman, att det var Svartsjölandspotatis. Det är då icke trevligt att sedan komma med äkta Svartsjölandspotatis, när vederbörande ätit den estniska mindre goda potatisen i den tron, att det var Svartsjölandspotatis.

Jordbruksutredningen framhöll i sitt betänkande, att det måste för det första te sig som ett *rättmätigt och billigt krav, att konkurrensen inom landet med utländska produkter skall ske under lojala former*. Då den verkställda utredningen givit vid handen, att mycket härutinnan brister, i det utländska produkter, då det ligger i säljarens intresse, ej sällan utgivas för svenska, måste alltså åtgärder mot sådant missbruk tydligen anses erforderliga. Ifrågasättande tillvägagångssätt innebär nämligen ett otillbörligt utnyttjande av den uppskattning hos allmänheten, som de svenska produkterna kunnat förvärva, samt skadar de inhemska producenternas intressen såväl genom illojalt intrång på marknaden som genom att inge den köpande allmänheten en *falsk* uppfattning om kvaliteten hos svenska produkter. För att motverka dessa missförhållanden anser jordbruksutredningen föreskrifter rörande ursprungsbezeichnung eller märkning av importerade produkter utgöra ett lämpligt medel.

Det är i år, vad trädgårdsodlingen beträffar, att hoppas på en god och riklig skörd, särskilt vad gäller äpplen, päron, plommon o. s. v. Men skulle icke, innan denna skörd kommer i marknaden, importmärkningen träda i kraft, då befara vi, att det blir en sådan dumping av utländska varor, att stora delar av vår skörd icke kan tillvaratagas. Så var förhållandet för två år sedan.

Jag erinrar vidare om att det bedrives kraftig och välbehövlig propaganda för svenska produkter, och att staten även ger anslag till denna propaganda. Men det är icke alltid möjligt att konstatera om det är en svensk vara eller icke som utbjudes. Många klagomål ha också framförts från olika håll, icke minst från *köpare*, att det icke varit möjligt att vid inköpet fastslå, om det var av inhemskt eller utländskt ursprung.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att i samband med den föreliggande interpellationen angående märkning av vissa industriprodukter rikta en vördsam vädjan till herr statsrådet att *snart utfärda de av riksdagen begärda bestämmelserna till skydd för den svenska trädgårdsodlingens alster och vissa jordbruksprodukter*.

§ 5.

Föredrogos vart för sig bevillningsutskottets betänkanden:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om frihet från stämpel å bevis över tillstånd att fortfarande innehava deklarerat skjutvapen; och

nr 78, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1933/1934, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 6.

Vidare föredrogos vart efter annat samt lades till handlingarna särskilda utskottets memorial:

nr 26, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets utlåtande nr 18 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 209 med förslag till förordning om erkända arbetslöshetskassor m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 27, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 210 med förslag till

lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal; samt

nr 28, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets utlåtande nr 20 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 215 angående anslag till vissa kostnader för arbetslöshetsförsäkringens organisation m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från första lagutskottet, nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vapenkungörelse m. m.;

från bevillningsutskottet:

nr 369, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1933/1934, m. m.; och

nr 379, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om frihet från stämpel å bevis över tillstånd att fortfarande innehava deklarerat skjutvapen; samt

från särskilda utskottet:

nr 370, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om erkända arbetslöshetskassor m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal;

nr 372, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa kostnader för arbetslöshetsförsäkringens organisation m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 373, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om offentlig arbetsförmedling m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 374, angående redovisning i riksstaten för budgetåret 1933/1934 av vissa anslag för offentliga arbeten m. m.;

nr 375, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om kvarlåtenskapsskatt m. m. ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 376, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till avskrivning av visst i fonden för förslag till statsverket ingående lånekapital.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.19 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 28 juni.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 21 innevarande juni.

§ 2.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från riksdagens kansli:

nr 380, angående val av tre fullmäktige i riksbanken och av tre suppleanter för riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda bank;

nr 384, angående val av tre fullmäktige i riksgäldskontoret och tre suppleanter för fullmäktige i nämnda verk; och

nr 387, angående val av riksdagens två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem; samt

från statsutskottet:

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 391, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss utfästelse gentemot Stockholms Enskilda Bank;

nr 392, i anledning av väckt motion om viss engångsersättning till änkefru Emma Kleberg;

nr 393, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel m. m.;

nr 394, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 45, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt de för religiös och social verksamhet bland svenskar i vissa utländska hamnstäder anställda präster;

nr 395, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 232, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning;

nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 272, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter;

nr 397, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till partiell löneförbättring för häradshövdingarna;

nr 398, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning angående anslag för uppläggande av nya fastighetsböcker för landet;

nr 399, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till socialstyrelsen m. m.;

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden m. m.;

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av vissa anslag för avbetalning å statsskulden;

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vapenkungörelse m. m.; och

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader m. m.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnanden:

nr 381, för två fullmäktige i riksbanken för valperioden 1933—1936;

nr 382, för en fullmäktig i riksbanken för återstående delen av valperioden 1932—1935;

nr 383, för tre suppleanter för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 385, för två fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 386, för tre suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 388, för två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket;

nr 389, för två suppleanter för de av riksdagen utsedda ledamöterna i riksdagsbibliotekets styrelse; och

nr 404, för en fullmäktig i riksgäldskontoret för återstående delen av valperioden 1932—1935.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial, nr 144, angående statsregleringen för budgetåret 1933/1934.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 7.8 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Torsdagen den 29 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 22 innevarande juni.

§ 2.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 144, angående statsregleringen för budgetåret 1933/1934.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkten 13.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående det i nästföregående paragraf omnämnda ärendet.

§ 4.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 405, angående statsregleringen för budgetåret 1933/1934; och
nr 406, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1933/1934.

Kammarrens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.10 f. m.

In fidem
Per Crowvall.

Fredagen den 30 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 123, rörande förordning om skatt å oljekakor och vissa slag av fodermjöl;

nr 124, rörande fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld;

nr 125, rörande stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag;

nr 126, rörande införande av tull å vissa torkade eller saltade frukter;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 243 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.;

nr 128, rörande tullfrihet för cellulosaaacetat och aceton;

nr 129, rörande förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften m. m.;

nr 130, angående användande av riksbankens vinst för år 1932;

nr 131, rörande förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation;

nr 132, rörande förslag till lag om ändrad lydelse av 38 § 1 mom. samt 64 och 66 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 m. m.;

nr 133, rörande förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift;

nr 134, rörande förslag till förordning om fortsatt tillämpning under budgetåret 1933/1934 av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker;

nr 135, rörande förordning om tillfällig begränsning av den i 5 § förordningen den 1 juli 1918 angående handel med skattefri sprit partihandlare medgivna rätt att inköpa brännvin, som framställs ur avfallslut vid sulficellulosa-tillverkningen, m. m.;

nr 136, rörande förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt;

nr 137, rörande bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela förbud mot tillverkning av brännvin av sockerbetor under tillverkningsåret 1933/1934;

nr 138, rörande förordning om accis å margarin m. m.;

nr 139, rörande anslag för avsättning till statens mjölkregleringsfond;

nr 140, rörande statlig exportkreditgaranti;

nr 141, rörande anslag till uppförande av byggnader för statens bakteriologiska laboratorium;

nr 142, rörande anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 143, rörande anslag till utbyggnad av tvättinrättning vid statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona;

nr 144, rörande anslag till ny ladugård m. m. vid statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar;

nr 145, rörande anslag till allmänna arbeten, avseende jordbruksdepartementets verksamhetsområde;

nr 146, rörande anslag till allmänna arbeten, avseende handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 147, rörande vidtagande av reparations- och omändringsarbeten i en bostadsvilla vid statens växtskyddsanstalt;

nr 148, rörande anslag till arbeten till motverkande av arbetslösheten samt till bekämpande av arbetslösheten;

nr 149, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställningar angående anslag dels till torrlägningsföretag, dels och till skogsvårdsåtgärder;

nr 150, rörande anslag till allmänna arbeten, avseende kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 151, rörande anslag till allmänna arbeten, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 152, rörande jämkning i den tekniska utformningen av dispensbestämmelserna i lagen angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom;

nr 153, rörande lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 12 maj 1897 för Sveriges riksbank;

nr 154, rörande lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av §§ 9 och 17 lagen om rikets mynt den 30 maj 1873;

nr 155, rörande förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 förordningen den 5 juni 1909 angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.;

nr 156, rörande förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 5 §§ lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänstnehavares rätt till pension, m. m.;

nr 157, rörande förslag till förordning angående mjölkavgift m. m.;

nr 158, rörande beräkning av bevillningarna för budgetåret 1933/1934, m. m.;

nr 159, rörande förslag till förordning om erkända arbetslöshetskassor m. m.;

nr 160, rörande förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal;

nr 161, rörande anslag till vissa kostnader för arbetslöshetsförsäkringens organisation m. m.;

nr 162, rörande förslag till lag om offentlig arbetsförmedling m. m.;

nr 163, rörande redovisning i riksstaten för budgetåret 1933/1934 av vissa anslag för offentliga arbeten m. m.;

nr 164, rörande förslag till förordning om kvarlåtenskapsskatt m. m.;

nr 165, rörande anslag till avskrivning av visst i fonden för förlag till statsverket ingående lånekapital;

nr 166, rörande förslag till vapenkungörelse m. m.;

nr 167, rörande grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1933/1934 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels och innehavare av prästerliga emeritilöner;

nr 168, rörande förslag till förordning om frihet från stämpel å bevis över tillstånd att fortfarande innehava deklarerat skjutvapen;

nr 169, rörande val av tre fullmäktige i riksbanken samt tre fullmäktige i riksgäldskontoret ävensom suppleanter för dem;

nr 170, rörande val av ledamöter och suppleanter i styrelsen för riksdagsbiblioteket;

nr 171, rörande användande av visst belopp ur fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 till avlyftande av kassans skuld till riksbanken;

nr 172, i avseende å statsregleringen och andra med statsverket gemenskap ägande ämnen i vad angår frågor, behandlade av statsutskottet;

nr 173, i avseende å statsregleringen och andra med statsverket gemenskap ägande ämnen i vad angår frågor, behandlade av jordbruksutskottet;

nr 174, i avseende å statsregleringen och andra med statsverket gemenskap ägande ämnen i vad angår frågor, behandlade av bankoutskottet;

nr 175, rörande åtskilliga på grund av § 89 regeringsformen väckta frågor; samt

nr 176, rörande statsregleringen för budgetåret 1933/1934.

§ 2.

Ordet lämnades härefter till herr förste vice talmannen **Bengtsson**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte uppdraga åt de ledamöter av kammaren, som kunna vara närvarande, att justera de protokoll, som vid riksdagens slut befinnas vara ojusterade.

Denna hemställan bifölls.

§ 3.

Kammarens ledamöter, vilka av Kungl. Maj:t blivit kallade att denna dag efter bevisad gudstjänst infinna sig å rikssalen dels för ändamål, som i § 81 regeringsformen avses, dels ock för att, enligt § 36 riksdagsordningen, av Kungl. Maj:t hemförlovas, avgingo nu till Storkyrkan för åhörande av riksdagspredikan. Efter gudstjänstens slut begåvo sig kammarens ledamöter till rikssalen, där jämväl första kammarens ledamöter infunno sig.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet Schlyter uppläste där Kungl. Maj:ts förordnanden för hans excellens herr statsministern Hansson att meddela riksdagen Kungl. Maj:ts svar på riksdagens skrivelse den 2 nästlidna maj angående av riksdagen antagna ändringar i rikets grundlagar ävensom avsluta riksdagen.

Hans excellens herr statsministern uppläste nu Kungl. Maj:ts omförmälda svar.

Sedan härefter kamrarnas undersåtliga välönskningar blivit av herrar talmän framförda samt herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet uppläst riksdagens beslut, förklarade hans excellens herr statsministern riksdagen vara avslutad.

§ 4.

Efter det herr talmannen och kammarens ledamöter återkommit till kammarens samlingsrum, tog herr **talmannen** avsked av kammarens ledamöter med följande ord: Mina damer och herrar! Vi ha nu kommit till slutet av en ovanligt lång och arbetsam riksdag. Vid dess början uttalades önskvärheten av att åtgärder måtte vidtagas för att bringa hjälp till de arbetslösa och andra, som lida av krisen. Kungl. Maj:t framlade också omfattande förslag i syfte att motverka depressionen och lindra betrycket bland stora lager av befolkningen. Riksdagen fick sig således förelagd en stor och betydande arbetsuppgift.

Det tillkommer icke mig att uttala någon mening om de fattade besluten. Jag tackar alla dem som deltagit i arbetet, främst det särskilda utskottet, som

burit den tyngsta arbetsbördan. Min tacksamhet riktas jämväl till kammarens ledamöter i övrigt, som trots det pressande arbetet och den långt utdragna tiden plikttroget deltagit i förhandlingarna.

Till sist tackar jag för gott samarbete och för välvilligt överseende med mig vid fullgörandet av mitt uppdrag.

Härpå svarade herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Jag räknar det som en förmån att i egenskap av den till riksdagsåren äldste av de närvarande ledamöterna få till eder, herr talman, å såväl våra, vice talmännens, som å kammarens övriga ledamöters vägnar framföra kammarens tack för de vänliga ord, Ni riktade till oss. Jag vill till Eder, herr talman, framföra kammarens varma tack för det nit och den skicklighet, Ni ådagalagt vid ledningen av kammarens förhandlingar, och särskilt för den vänlighet och kamratlighet, som Ni städse visat oss alla.

Vi önska, att Ni under sommarens lopp måtte få åtnjuta den vila och vederkvickelse till kropp och själ, som Ni så väl behöver efter denna den längsta riksdag, som hållits under det nuvarande riksdagsskicket historia, och att Ni nästa riksdag måtte med förnyade krafter åter få intaga platsen som kammarens talman för att med samma oväld och intresse som i år leda kammarens förhandlingar.

Herr talmannen och kammarens ledamöter utbytte härefter avskedshälsningar och åtskildes.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 7 juli.

Kl. 12 på dagen.

Sedan andra kammaren genom beslut den 30 nästlidna juni uppdragit åt dem av kammarens ledamöter, som kunde vara närvarande, att justera de kammarens protokoll, vilka vid riksdagens avslutande återstodo ojusterade, hade tillkännagivande, att nämnda justering komme att denna dag kl. 12 på dagen försiggå i kammarens justeringsrum, blivit vederbörligen utfärdat; och tillstädeskommo på utsatt tid följande kammarens ledamöter:

herr Anderson i Råstock,
» Hage,
» Eriksson i Stockholm,
» Olsson i Rimforsa,
fröken Wellin,
fru Gustafson,
herr Wallén,
» Ossbahr.

De protokoll, som hållits vid kammarens sammanträden den 27, den 28, den 29 och den 30 nästlidna juni, upplästes och blevo av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Per Cronvall.
